

сильна свободою своїх громадян. Якщо цього немає, то країна входить у кризову ситуацію, тобто відбувається вихід країни із загальносвітового прогресу.

Певне місце в механізмі регулювання відтворення робочої сили відводиться іншим інституціональним структурам. До них можна віднести суб'єктів господарювання, пенсійні, страхові, профспілкові та інші організації. Необхідні нові концептуальні підходи до регулювання відтворення робочої сили, які забезпечували б не тільки захисну функцію, а й стимулюючу, розподільчу та інші. Регулювання ринку робочої сили повинно стабілізувати на достатньому рівні дохід від діяльності працівника незалежно від сфери зайнятості та забезпечити належні результати діяльності роботодавців.

Розширення ринкових відносин у перехідній економіці дозволить ефективніше вирішувати проблему інтеграції в світову економіку. Процес глобалізації по-новому ставить питання регулювання трудових відносин з використанням міжнародних форм організації ринку робочої сили. Координація на міжнародному рівні стала необхідністю, яка пов'язана з інвестиціями, створенням спільних та міжнародних підприємств, міграцією й експортом робочої сили тощо. Ефективне регулювання експорту робочої сили спроможне не тільки забезпечити відтворення робочої сили, а й отримати значні валютні доходи до державного бюджету. Поряд з цим набувається та розповсюджується міжнародний досвід роботи в різних сферах суспільної діяльності.

Надвиничний С. А., аспірант
Тернопільська академія народного господарства

ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СЕЛА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

В умовах становлення ринкових відносин та реформування аграрного сектору актуальним стає вивчення демографічної ситуації на селі. Показники чисельності та статеві-вікової структури селян, їх природний і механічний рух, фізичне здоров'я та інші показники людського буття в сукупності визначають систему кількісних і якісних характеристик мешканців села.

За останні кілька десятиліть демографічна ситуація на селі істотно погіршилася. Так за рахунок зниження природного приросту в 1998—2000 роках чисельність населення України зменшува-

лася на 400 тис. щорічно. При цьому істотно зменшилася питома вага сільського населення.

Аналіз демографічних показників за останні роки показав, що народжуваність на селі з кожним роком знижується, хоча вона дещо вища, ніж у містах. Водночас смертність на селі залишається майже на одному рівні впродовж 1995—1999 років, але вона значно перевищує міську. У державі, і зокрема у сільській місцевості, відбувається процес від'ємного приросту населення — депопуляція. Це свідчить про те, що демографічна ситуація у сільській місцевості зумовлена економічною, екологічною та соціальною кризою.

Для того, щоб поліпшити ситуацію на селі, слід здійснити якісні зміни в аграрному секторі. Основними важелями таких перетворень повинні стати його структурна реформа, зміна відносин власності. Ефективність економічних перетворень значною мірою залежатиме від реалізації заходів, спрямованих на вирішення демографічних проблем.

На сучасному етапі становлення ринкових відносин в умовах реорганізації аграрного сектору головним завданням є подолання кризової демографічної ситуації на селі, розширення природної основи відтворення трудового потенціалу села, покращення статеві-вікової структури та підвищення професійно-кваліфікаційного рівня сільського населення.

Основними соціально-демографічними проблемами на селі, які потребують вирішення, є безробіття, низький матеріальний рівень життя, зниження тривалості життя та народжуваності, зростання демографічного навантаження на працюючих.

Помітне зменшення показника народжуваності та ріст смертності зумовлені зниженням життєвого рівня сільського населення, зменшенням сукупного доходу сім'ї, відставанням заробітної плати від зростання цін, скороченням обсягів житлового будівництва. Ці негативні тенденції спричиняють деформацію статево-вікової структури сільського населення, дефіцит кваліфікованих кадрів, істотно впливають на формування трудового потенціалу регіону.

Із сіл виїжджає найбільш кваліфікована та дієздатна частина сільського населення. Цей процес в останні роки дещо сповільнився, проте його місце зайняла міграція за кордон, що призводить до ще більшого відтоку людей молодого віку. Молодь після навчання у місті не хоче повертатися назад у село. Внаслідок цього у селі залишаються люди середнього та похилого віку. Лише у тих селах, де виробнича і соціальна інфраструктура добре розвинена, спостерігаються позитивні тенденції. Проте сюди міг-

рують люди переважно середнього віку, а молоді намагаються працевлаштуватися у місті.

Основними причинами відтоку працездатного населення з села є: важке матеріальне становище, низький рівень розвитку соціальної сфери та економіки села, відсутність будь-яких перспектив.

При реформуванні аграрного сектору відбуваються організаційні зміни, трансформуються майнові відносини. Внаслідок цього виникають нові сільськогосподарські підприємства, які відрізняються від старих тим, що змінюється форма власності, земля отримує свого господаря. Для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва необхідні висококваліфіковані кадри, розвиток транспортної інфраструктури. Для того щоб забезпечити село кваліфікованими працівниками, слід створити належні умови для життя селян, при цьому сповільниться міграція сільського населення, особливо молоді. Важливим є покращення умов сільськогосподарської праці з використанням новітніх технологій і досягнень науки та техніки, підвищення рівня механізації та зменшення частки ручної праці. Особливе значення має покращення благоустрою сіл, розширення будівельної індустрії, збільшення обсягів будівництва водогонів та газифікація, телефонізація сіл та ін. Оскільки сільськогосподарське виробництво має сезонний характер, то необхідно на селі розвивати переробну промисловість.

Крім економічних, на підвищення народжуваності та природного приросту вагомий вплив справляють соціально-культурні та психологічні чинники. Необхідно звертати увагу на розширення пропаганди демографічних знань, провадити демографічну політику, спрямовану на збільшення чисельності населення, організувати заходи для допомоги молодим сім'ям, надання їм пільгових кредитів для будівництва житла, розвивати на селі соціальну інфраструктуру, підвищувати освітній рівень та поліпшувати медичне обслуговування, розвивати невиробничу сферу.

Важливими є заходи щодо зменшення виробничого навантаження на жінок, які працюють у сільському господарстві. Норми виробітку повинні відповідати спискам виробництв, професій і робіт з важкими та шкідливими умовами праці жінок, правилам безпеки та охорони праці.

При вирішенні демографічних проблем слід звернути увагу на реанімацію малих сіл, які зараз практично вимирають. Тут залишилися пенсіонери та люди середнього віку, молодь переїхала в місто або виїхала за кордон. Якщо ці села вдасться зберегти з допомогою вищевказаних заходів, то це певною мірою може виправити ситуацію, що склалася. Можливо, для цього необхідно повернутися до

хуторів. Адже господарство чи фермер будуть зацікавлені у тому, щоб їхні землі були максимально близько розміщені до центру господарства. Це позитивно вплине на ефективність ведення сільського господарства та собівартість продукції. Негативним моментом є те, що виникнуть проблеми з комунікаціями (газ, електроенергія, зв'язок) та доставкою продукції до споживача.

На нашу думку, вирішальним напрямом виходу з демографічної кризи є приватизація землі, роздержавлення та паювання, тобто реформування аграрного сектору, зміна виробничих відносин. Це сприятиме покращенню економічних, соціальних та побутових умов життя сільського населення, позитивно вплине на демографічну ситуацію на селі. Вирішивши хоча б частину проблем села, можна сподіватися на позитивні результати як в економічній, так і в демографічній ситуації України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бугуцький О. А.* Демографічна ситуація на селі // Економіка АПК. — 1997. — № 11. — С. 54—59.
2. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва: Посіб. у питаннях та відповідях / За ред. П. Т. Саблука. — К.: ІАЕ, 1999. — 462 с.
3. Статистичний щорічник України. — К.: Техніка, 2000. — С. 338, 350.
4. *Царенко О. М.* Поліпшення демографічної ситуації на селі // Економіка АПК. — 2000. — № 12. — С. 77—78.
5. *Чорнобай М. М.* Демографічна ситуація на селі та шляхи її поліпшення в Хмельницькій області // Економіка АПК. — 2001. — № 1. — С. 100—101.

Дзямulich М. І., аспірант
Луцький державний технічний університет

СУЧАСНІ ЗРУШЕННЯ В ХАРАКТЕРІ ТА СТРУКТУРІ РОБОЧОЇ СИЛИ

Як відомо, робоча сила є головним елементом продуктивних сил суспільства, котрий безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни. З позиції класичної політекономії структура робочої сили має позасоціальний характер і класифікується за такими основними факторами:

- вікова структура;
- освітньо-кваліфікаційна структура;